

Az ÁVH tényleges elhárító tevékenységének vizsgálata egy koncepció eljárás alapján

SÜMEGH Attila¹

1950. január 1-jén megalakult az önálló, Belügyminisztériumtól független, a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) közvetlen irányítása mellett működő Államvédelmi Hatóság (ÁVH). Tevékenysége során rendszeresen alkalmazta a titkos információgyűjtés humán eszközeit, amelyek a hírszerző, elhárító szervezet rendelkezésére álltak Magyarországon az 1950-es évek elején.

Az esettanulmány célja bemutatni az 1950 január 1-jei hatállyal létrejött, a Belügyminisztériumtól független, a Minisztertanácsnak közvetlenül alárendelt Államvédelmi Hatóság szervezeti egységei közötti együttműködést, az ismeretek megosztásának módját, információs szempontú felhasználását. Bemutatja azt is, hogy a feltételezett kémtevékenység felderítése, vizsgálata hogyan szolgálta a belpolitikai célkitűzéssel, a kollektivizálással szemben álló birtokos parasztság (kulákok) felszámolását.

Az ügyre vonatkozó, Budapest Főváros Levéltárában őrzött bírósági iratok, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött vizsgálati és a Jugoszláviát érintő hírszerzéstudományi dokumentumok, továbbá a Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Vármegyei Levéltárában őrzött járási pártiratok összehasonlításával, feldolgozásával készített esettanulmány egy 1951-ben folytatott koncepció büntetőügyön keresztül mutatja be a diktatúra politikai rendőrsége, az Államvédelmi Hatóság egy megyei osztályának tevékenységét.

A politikai rendőrség Jugoszlávia érdekében végzett kémkedéssel gyanúsított egy volt SS-tisztet, de a kémtevékenység leleplezésével sokkal fontosabb politikai feladatot is el tudott végezni, le tudott számolni két falu kuláknak bélyegzett birtokos parasztságával.

Az eljárásból világosan kirajzolódik, hogy annak ellenére, hogy az adott időszakban Jugoszláviára mint ellenségre tekintettek, az ügyet mégis belpolitikai leszámolásra használták fel.

A vizsgálati anyag iratai, továbbá a Jugoszláviával szembeni hírszerző és elhárító tevékenység levéltári dokumentumai alapján megállapítható, hogy mind a magyarországi, mind a jugoszláviai politikai rendőrség (UDB) komoly ismeretanyaggal rendelkezett a másik fél által alkalmazott titkosszolgálati módszerekről.

Kulcsszavak: ÁVH, kém, UDB, kulák, koncepció per

¹ Doktorandusz, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, e-mail: sumegh.attila@stud.uni-nke.hu

Bevezetés

Az esettanulmány egy koncepció eljárás bemutatásán keresztül vizsgálja meg az 1950. január 1-jén megalakult önálló, a Belügyminisztériumtól független Államvédelmi Hatóság kémelhárítási tevékenységét, összevetve az alakulóban lévő hírszerzés munkájával.

1948. június 12-én a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt Magyar Dolgozók Pártja néven egyesült, ezzel politikai értelemben megkezdődött a kommunista párt egyeduralma, így már akadálytalanul folytatódhatott az államkommunista pártterdeknek megfelelő, már korábban megkezdett átalakítása.

A II. világháború utolsó napjaiban újjáalakult politikai rendőrség ekkor már túl volt a negyedik átalakulásán. Az Államvédelmi Hatóság a minisztertanács alá tartozott. A minisztertanács a főfelügyelet jogát a minisztertanács egy tagján keresztül gyakorolta. Feladata volt felderíteni a dolgozó nép ellenségeit, védeni és biztosítani a népi demokrácia állami, gazdasági és társadalmi rendjét.²

A II. világháborút követő hidegháború már elkezdődött (1946), a Szovjetunió is bejelentette, hogy rendelkezik atombombával (1949), új katonai és gazdasági szövetségek jöttek létre (NATO 1949, KGST 1949, Montánunió 1951). A világban ebben az időben több fegyveres konfliktus zajlott (az első indokínai háború, a koreai háború). Az Amerikai Egyesült Államokban a kommunistaellenesség egyre erősödött, a Joseph McCarthy szenátorhoz kötött kommunistaüldözés (bizonyítékok nélkül kerültek neves személyek is feketelistára vélt kommunista kötődésük miatt) a mcCarthyizmus néven vált ismertté.

A szocialista blokkba került Magyarországnak szembe kellett néznie a nyugati emigrációt választó magyarok ellenséges tevékenységével is. Ezek a csoportok aktívan léptek fel a hazai politikai berendezkedés ellen. Kiemelkedett közülük a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége, amely kiterjedt nemzetközi kapcsolatainak (például francia, spanyol, jugoszláv) segítségével aktív kémtevékenységet folytatott Magyarország ellen.

A magyar külpolitika szempontjából a legfontosabb esemény 1948 júniusában következett be, a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának (Kominform) tagjai közül kizárták a Jugoszláv Kommunista Pártot.

„Az MDP vezetésének belpolitikai törekvéseit nem lehet különválasztani a nemzetközi politikai színtéren lejátszódó folyamatoktól mindenelekelt a szovjet párt-és állami vezetés által diktált elvárásoktól.”³

„A hidegháborús viszonyok miatt azonban, amelynek egyik térségen belüli jele az volt, hogy 1948. június 28-án Jugoszláviát kizárták a Kominformból, Moszkva az ellenőrzése alá tartozó országoktól, így Magyarországtól is, nagy létszámú hadseregek felállítását és fegyverben tartását kívánta meg. [...] Ennek

² 4353/1949. (XII. 28.) MT rendelet az Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában.

³ JAKUS 2009: 44.

a durván 300 ezer fős hadseregnek a szovjet haditervek szerint az lett volna a feladata, hogy a Duna-Tisza közén felvonulva és Szabadka-Újvidék irányába előre nyomulva éket verjen a jugoszláv védelembe, s ezzel előkészítse a második hullámban érkező szovjet alakulatok győzelmét.⁴

A hidegháború, a jugoszláv–szovjet szembenállás a magyar politikai rendőrség feladatait is jelentősen befolyásolta, Jugoszlávia Magyarország fő ellenségévé vált, ami leképeződött az ÁVH szervezeti felépítésében és az elhárító tevékenység irányvonalában is.

A hatalom koncepció eljárásokkal igyekezett leszámolni az ellenfeleinek tekintett erőkkkel, személyekkel. A legnagyobb koncepció perek (a Rajk-per, a Sólyom-per vagy a tábornokper) az ország nyilvánossága előtt zajlottak. A vádlottakat jugoszláv, angol, francia érdekek kiszolgálóinak állították be, akik katonai gazdasági titkokat adtak át ezeknek az országoknak.

Ezzel párhuzamosan a belpolitikában a gazdaság háború utáni újraindítása és szocialista típusú átszervezése is jelentős kihívást jelentett.

„Az első öt éves terv (1950-1954) legfontosabb agrárpolitikai célkitűzése a mezőgazdaság mindaddig eredménytelen kollektivizálásának végrehajtása volt. A földjéhez ragaszkodó parasztság téveszkekbe kényszerítésének érdekében a politika változatos eszköztárát alakították ki és alkalmazták.”⁵

A Magyar Dolgozók Pártja Titkárság 1951. február 14-én tartott ülésének 2. pontja volt a délszlávok között folyó politikai munkáról szóló jelentés megtárgyalása.

A jelentést a Titkárság kiegészítésekkel fogadta el:

„Az ÁVH-val együtt ki kell dolgozni egy pár kém-pert, azt a helyszínen vagy Budapesten nyilvánosan le kell tárgyalni.” Előírta, hogy „a rendőrök által elkövetett visszaéléseket ki kell vizsgálni”, a BM és az ÁVH a belső parancs kiadására vonatkozó javaslatot úgy fogadta el, hogy „adjon ki parancsot és instrukciót a délszláv kérdésben. A megyei titkárok pedig pártvonalon felvilágosítást adnak a karhatalmi pártszervezeteknek.”⁶

A Titkárság határozatát az Államvédelmi Hatóság vezetője az 1951. április 2-án kiadott 21. számú paranccsal teljesítette.⁷

A 4. pont a hálózatépítésre vonatkozóan tartalmazott utasítást, azt, hogy „a titoista ügynökök felkutatására széleskörű tömeghálózatot kell kiépíteni a délszláv lakta területeken, nem szabad figyelmen kívül hagyni azt aényt, hogy a titoista hírszerzőszervek ügynökei és provokátorai sovinszta jelszavaikkal azon dolgoznak, hogy a délszláv nemzetiségű dolgozókat szembeállítsák a Szovjetunióval és a népi demokráciákkal. Ebbe a tömeghálózatba be kell vonni a becsületes és hazafias érzelmű délszláv dolgozókat.”

⁴ ROMSICS 2010: 345–346.

⁵ ROMSICS 2010: 350.

⁶ MNL 276. f. 54. cs. 131. ó. e. Titkárság, MDP, 1951. február 14.: 2–3; 6–8.

⁷ ÁVH 21. parancs.

A fentiek alapján a bemutatandó izsáki kulákszervezkedés felderítésének értelmezésére is kiható döntések születtek.

Az izsáki kulákszervezkedés túlmutat az MDP Titkárság kémperre vonatkozó utasításán, abból a szempontból, hogy felhasználták az ügyet a helyi parasztsággal való leszámolásra, ami természetesen beleillett az aktuális politikai irányvonalba, hiszen Kádár János már 1950. március 25-én elmondta, Titóék közvetlen és direkt módon dolgoznak a kulákokkal.⁸

Annak ellenére, hogy az ÁVH irányítását az MDP végezte, és a Titkárság 1951. február 14-én tartott ülésén elhangzott a kémperек nyilvános tárgyalására az utasítás, ez az Izsák és Orgovány község lakóinak jelentős részét, 18 családot érintő eljárás községi, járási pártszinten nem volt téma. Az MDP kecskeméti járási pártszervezetének 1951–1952. évi jegyzőkönyvei és az izsáki alapszervezetek jegyzőkönyvei az ügyről még említés sem tesznek.⁹

Mindezeket figyelembe véve hogyan értelmezhető a bemutatandó, helyi szinten jelentősnek mondható eljárás, amely azonban országosan kiemelkedő súllyal nem bírt? Vajon miért jelennek meg az eljárásban ugyanazok a szereplőtípusok, mint akik a kirakatperекben is feltűnnek (jugoszláv kém, angol ügynök, angol diplomaták)? Kérhettek-e valóban segítséget egy kis vidéki település birtokos parasztjai az angol követségtől? Kapott-e az ÁVH megyei szerve utasítást a nyomozás során arra, hogy a kulákokkal szembeni helyi eljárásba „belekeverjék” a nagypolitikai ellenfeleket is, vagy ez csak a megfeleléskényszer megnyilvánulása volt?

A szervezkedés

A vizsgált ügy állam elleni bűncselekmények (kémkedés és szervezkedés) elkövetésének gyanúja miatt indult, azonban végső soron két község, a Kecskeméti járáshoz tartozó Izsák és Orgovány kuláknak bélyegzett lakosaival való leszámolás lett belőle.

A V-85216 számú vizsgálati dossziében¹⁰ megtalálhatóak az 1949-től kiépült totális állam ellenségének tekintett szereplők (SS-tiszt, birtokos parasztság, valamint Jugoszlávia és Anglia mint ellenséges ország). Az I. rendű gyanúsított, később vádlott (a továbbiakban vádlottként utalok a szereplőkre) egy szabadkai születésű, német nemzetiségű zenetanár volt, aki 1943-ban belépett az SS-be, majd a háborút követően Magyarországon a jugoszláv UDB (Uprava Državne Bezbednosti, Állambiztonsági Igazgatóság) részére kémkedett.

Az ügyet legegyszerűbben a vizsgálati dosszié 1. kötetében elhelyezett 1951. á. 001258/1 számú vádirat alapján lehet bemutatni. A vádiratban foglaltak „bizo-

⁸ MÜLLER 2012: 45.

⁹ MNL-BKML-XXXV.44. 1950–1956.

¹⁰ „[V]izsgálati dosszié (V-dosszié): az elégséges titkos adatgyűjtést, a bizalmas nyomozást követő nyílt bűnügyi vizsgálat során keletkezett iratok gyűjtője.” A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.].

nyítását” – a későbbiekben részletezett eszközökkel és módszerekkel – végezte el az ÁVH Kecskeméti Osztálya.

„[A]z I. rendű vádlott 1943-ban Szabadkán önként jelentkezett német katonának, és mint SS főhadnagy Párizsban teljesített szolgálatot az egyik megszálló alakulatnál.

1948-ban Jugoszláviába szökött és ott vállalkozott arra, hogy az UDB részére Magyarországon katonai, politikai és gazdasági kémadatokat gyűjt össze és az összegyűjtött kémanyagot személyesen viszi át Jugoszláviába. A kémkedésre vonatkozóan kiképzésben részesült, majd visszaszökött Magyarországra. 1949 szeptemberéig kapott feladatának megfelelően megszerezte a kémadatokat és jelentéstételre Jugoszláviába akart szökni. A határon azonban elfogták a magyar határőrök és a bíróság tiltott határátlépés miatt 7 hónapi fogházra ítélte.

Büntetése kitöltése után határozta el, hogy főképpen kulákokból álló illegális szervezkedést hoz létre, melynek az volt a célja, hogy egy esetleges nyugati támadás esetén a jugoszlávokat támogassa, és a hatalmat átvegye. Az illegális szervezkedéshez a fegyvert a jugoszlávoktól akarta megszerezni.

Szervező munkáját 1949 végén a terhelt azzal kezdte meg, hogy sorra járta az izsáki és orgoványi kulákokat, magát Hargitai László volt vezérkari századosnak adta ki és a közeli rendszerváltozással izgatta a kulákokat, féktelenül izgatott a népi demokrácia ellen. [...]

A VI. rendű vádlott 1947-ben a demokratikus rendőrség kötelékébe lépett és a budapesti angol követség előtt teljesített szolgálatot. Hamarosan kapcsolatba került a követség tagjaival, akiktől angol és amerikai bulletinokat¹¹ kapott elolvasásra. 1951. év tavaszán az angol követség szolgálatába lépett és a bulletinok terjesztésében vett rész. A VI. rendű vádlott ismerte a III. rendű vádlottat, aki részére megszerezte az izsáki kommunisták névsorát, hogy rendszerváltozás után le tudjanak számolni velük. III. rendű vádlott kérésére vállalkozott arra, hogy az angol követéségen megérdeklődi, hogy az angolok támogatnák-e a szervezkedést fegyverekkel.”¹²

A szervezkedés „hálózati adatok alapján” jutott az ÁVH Kecskeméti Osztálya tudomására. Ügynöki bizalmas nyomozás¹³ során megállapították, hogy az I. rendű vádlott uszított a fennálló rendszer ellen, és mint vezérkari százados, aki Jugoszlávia részére kémkedett, arra hívta fel a kulákokat, hogy illegális fegyveres szervezkedést hozzanak létre. Tevékenységét Hargitai László álnéven folytatta. A felderítés eredményeként 19 személy ellen emeltek vádat, és elmarasztaló ítéletet hoztak velük szemben. Az I., a II. és a III. rendű vádlottat halálbüntetéssel sújtották.¹⁴ A bizalmas

¹¹ „[B]ulletin – [bülten] ‘hivatalos közlemény’; ‘ilyeneket tartalmazó alkalmi vagy (inkább) rendszeres kiadvány’.” *Magyar etimológiai szótár.*

¹² ÁBTL 1.3.9 V-85216/1: 306; BFL, BFL.XXV.4. f. 1258/1951.

¹³ „[B]izalmas nyomozás: törvényben nem szabályozott titkos nyomozás, a politikai rendőrség eljárásának első – és gyakran egyetlen – fázisa, amely során többféle módszerrel szereztek be az információkat.” A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.].

¹⁴ BFL, BFL.XXV.4. f. 1258/1951. Budapesti Megyei Bíróság B.III.001258/1951/2; Legfelsőbb Bíróság B.IV.004/1952/14.

nyomozásról nem áll rendelkezésre „O” (operatív) dosszié, az operatív felderítés releváns anyagait a „V” (vizsgálati) dossziében helyezték el.

Az ügy felderítésében, vizsgálatában részt vevő ÁVH-s szervezeti egységek és más hatóságok

Az 1950. december 23-án kiadott 043 számú ÁVH-paranccsal a Szabotázselhárító Osztály keretén belül működő Mezőgazdasági Alosztály önálló osztályként az ÁVH I. Főosztálya alá került, illetve létrehozták a megyei osztályokon a mezőgazdasági alosztályokat.¹⁵

Az ÁVH megyei osztályain a mezőgazdasági alosztályokat úgy kellett felállítani, hogy a szabotázselhárító alosztályoktól el kellett vonni azokat a beosztottakat, akik eddig a mezőgazdaság vonalán dolgoztak. A mezőgazdasági alosztályok feladata: operatív hálózati munkával¹⁶ felderíteni és elhárítani az ellenséges tevékenységet a mezőgazdaság megyei csúciszerveiben, az állami gazdaságokban, a traktor- és gép-állomásokon, a termelőszövetkezeti csoportokban, a magánszektorokban és különösképpen a kulákok körében.

Az 1951. április 5-én kiadott 24. számú ÁVH-paranccsal a megyei osztályok működését állandó ellenőrzés, központi irányítás alá vonták. A megyei osztályok általános irányításával a hatóság vezetőjének operatív vonalon dolgozó helyettese lett megbízva.¹⁷

Az 1951. július 6-án kiadott 50. számú ÁVH-parancs a vidéki osztályok vezetőit felhatalmazta, hogy saját hatáskörükben őrizetbe vételeket foganatosítsanak tettenérés esetén, továbbá olyan bűncselekmények esetén, amikor a gyanúsítottak ellen megfelelően ellenőrzött és bünvádi eljárás alapját képező bizonyítékok állnak rendelkezésre. Ez a felhatalmazás azonban a parancs 9. pontja szerint „nem terjedt ki a demokráciaellenes szervezkedés, vagy csoport tagjaira, függetlenül attól, hogy káros tevékenységüket ügynöki bizalmas nyomozás, vagy vizsgálati munka derítette fel”.¹⁸

Az ügyet az előző parancsok alapján létrehozott Kecskeméti Osztály VI. Alosztálya derítette fel és vizsgálta ki.

A jegyzőkönyveket felterjesztették a szakirányító egységhez, de a VI. Jogi és Börtönügyi Főosztály VI/1 (Jogi) Osztály is látott el feladatot az ügygel kapcsolatosan.

Tekintettel arra, hogy a vád szerint az I. rendű vádlott SS-tiszt volt, aki Jugoszlávia számára végzett kémtevékenységet, az I. (Hálózati) Főosztály I/3. Osztály (Kémelhárítás) I/3-g alosztály is kért és kapott adatokat. Ennek az alosztálynak

¹⁵ ÁVH 043. parancs.

¹⁶ „[H]álózat: az állambiztonsági szervek titkos segítőtársainak összessége.” A fontosabb állambiztonsági szakki-fejezések jegyzéke [é. n.].

¹⁷ ÁVH 24. parancs.

¹⁸ ÁVH 50. parancs.

a feladata volt a Magyarország területére átdobott hírszerzők, „diverzánso” felderítése és ártalmatlanná tétele, valamint az elhárítási munka végzése a határsávban.

A vádirat szerint a VI. rendű vádlott az angol követséggel tartott kapcsolatot, és a Jugoszláviába tervezett szökése során a határ őrizetére vonatkozóan szerzett meg adatokat, így az ÁVH II. (Katonai Elhárító) Főosztály II/1 Osztály (Katonai kémelhárítás) kérésére is történt kihallgatás és adattovábbítás.

A Kecskeméti Osztály az alapügy mellett adócsalást is feltárt, ezért ennek az ügynek a kivizsgálását úgy kellett folytatni, hogy az ne vezessen az alapügy dekonspirációjához.¹⁹

Ezért a megyei bíróság és az ügyészség elnökeivel is egyeztettek az iratok időszaksos visszatartásáról, illetve a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottság Pénzügyi Osztályát is megkeresték az elcsalt adó mértékének megállapítása ügyében.

A felderítés és a vizsgálat során alkalmazott operatív eszközök²⁰

Hálózati személyek,²¹ ügynök²²

A felderítés hálózati személyek jelentésein alapult. Ezeket a jelentéseket nem fűzték le az irategyüttesbe, ezekből csak kivonatok készültek. Két hálózati személy, „Fenyvesi” és „Fűzfa” fn. ügynök foglalkoztatásával folyt a bizalmas nyomozás, de amikor az egyik célszemély disszidálási szándékáról tudomást szereztek, ellenőrzésére „Patkó” fn. ügynököt szervezték be mellé. Az ügyhöz „O” (operatív) dosszié nem kapcsolódott, utalás sincs rá, felelehetőleg az ügynöki jelentéseket tartalmazó „M” (munka-) dossziékban lehetnek az úgy kirobbanáshoz vezető jelentések eredeti példányai.

¹⁹ „[D]ekspiráció: állambiztonsági szemszögből árulás, fecsegés vagy egyéb titoksértő magatartás következtében történt lelepleződés.” A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.].

²⁰ Az állambiztonsági szervek rendelkezésére álló titkos nyomozati (operatív) eszközök:

- hálózat;
- külső figyelés;
- környezetanulmányozás;
- operatív technikai eszközök alkalmazása;
- postai küldemények operatív ellenőrzése;
- operatív nyilvántartás;
- operációk (például titkos házkutatás, őrizetbe vétel) végrehajtása;
- a titkos államvédelmi állomány rendelkezésre állása;
- belföldi és külföldi irányultságú rádióelhárítás;
- hamis okmányok készítése és használata.

BODA et al. 2014

²¹ „[H]álózati személy: az állambiztonsági szervek titkos segítőtársa, aki az állambiztonsági szervekhez fűződő munkakapcsolatának tartalma és az együttműködésük alapja szerint titkos munkatárs (tmt.), titkos megbízott (tmb.) és ügynök lehetett.” A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.].

²² „[Ü]gynök: a korabeli belügyminiszteri parancs szerint a titkos együttműködésbe bevont olyan személy, aki személyes tulajdonságai és hírszerző lehetőségei alapján alkalmas az ellenséges kör bizalmának megnyerésére, az imperialista ügynökség és a népellenes elemek felderítésére, tevékenységük dokumentálására, megakadályozására. Tágabb értelemben a politikai rendőrséggel együttműködő személyek megnevezése.” A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.].

Fogdaügynök²³

A vizsgálati anyag leghitelesebbnek tűnő iratai a fogdaügynöki jelentések. Ezekben több, az ügyre és a korabeli bel- és külpolitikai helyzetre vonatkozó, hiteles információra is bukkanhatunk. Ennek feltehetőleg az az oka, hogy a fogdaügynöki jelentések a terheltek által elmondottakat a fogdaügynök közvetítésével tartalmazzák, és cél lehetett az elhangzottak pontos megjelenítése, ezért ezek stilizálásától, átformálásától legtöbbször eltekintettek. Ezzel szemben a kihallgatási jegyzőkönyvek erősen szerkesztettek, megtisztítottak, több helyen a javítások, a szerkesztési utasítások is látszanak.

Az őrizetbe vételeket követően valamennyi gyanúsított mellé fogdaügynököt telepítettek. A fogdaügynök jelentését kézzel írta, majd ezt szó szerint legépelték. Egyes kézzel írt jelentéseken az ügynök a teljes nevét felírta, ezt később olvashatatlanná tették.

A fogdaügynök – jelentései alapján – az ügyre vonatkozóan mélységi információkkal rendelkezett, célirányosan beszéltette a gyanúsítottakat, jelentéseiben rendszeresen kitért lelkiállapotukra, elbeszélésüket szavahihetőség szempontjából is értékelte.

A fogdaügynöki jelentéseken több alkalommal „Hálózati jelentés” megjelölést alkalmaznak.

A hálózati (fogdaügynöki) jelentésből lehet megtudni, hogy az UDB-ügynöknek tekintett, I. rendű vádlott egyik kihallgatásán két civil ruhás személy is részt vett, akik SS-tiszti mivoltáról és volt hadosztályáról érdeklődtek.

„Egy őrnagy és egy százados és három polgári előtt folyt a kihallgatás. A százados őt igen verte, de ennek dacára ő semmiféle lényegeset nem mondott a »szerb« kémkedési ügyben.”²⁴

Ez alapján az I. (Hálózati) Főosztály I/3. Osztály (Kémelhárítás) nemcsak írásbeli tájékoztatást kért, illetve kapott az ügy vizsgálata során, hanem munkatársai személyesen is rész vettek az I. rendű vádlott kihallgatásán.

A jelentésekből következtetni lehet a kényszervallatásokra is.

„Hermann Ottó tegnap este fáradtan jött le a kihallgatásról. Elpanaszolta, hogy egész idő alatt őt nem ültették le és ez őt borzasztóan kifárasztja.”²⁵

Az eljárás koncepció jellegére utaló legdirektebb mondatokat is ezekben a hálózati jelentésekben rögzítették.

„Hermann Ottó az este ahogy lejött a kihallgatásról, mindjárt leültetett magamellé és kért, hogy adjak nekitanácsot, mint idősebb és tapasztaltabb ember.

²³ „[F]ogdaügynök: a börtönelhárítástól igénybe vehető hálózati személy; az előzetes letartóztatásban levő gyanúsítottak között végzendő felderítésre, ellenőrzésre, adatpontosításra, valamint a fogvatartottak magatartásának befolyásolására használták fel.” A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.].

²⁴ ÁBTL 1.3.9 V-85216 1952: I/164.

²⁵ ÁBTL 1.3.9 V-85216 1952: I/178.

„Helyesen tette ő azzal most, hogy mindent elmond, vagy is helyben hagy mindent, amit a százados úr diktál a gépbe?”

„Hermann kijelentette, hogy a keddi vallomását már ő úgy mondta el, hogy a százados úr akarta.”²⁶

Lefigyelés (megfigyelés, operatív figyelés, figyelés)²⁷

A felderítés során többször alkalmaztak lefigyelést, amelynek rövid, pár soros kivonatait tartalmazzák az iratok. A lefigyelést végrehajtó szervezeti egység nem állapítható meg az iratanyagból, így elképzelhető az is, hogy a vizsgálatot folytató szervezeti egység úgynevezett önerős figyelést hajtott végre, tehát nem vette igénybe a speciális tudással rendelkező figyelő állományt.

Környezettanulmányozás²⁸

A környezettanulmánynak nevezett iratokból nem állapítható meg, hogy azok nyílt rendőri információgyűjtéssel vagy operatív módszerekkel készültek.

Egy, az érintettek utánkövetése során, 1961-ben – ekkor már a Belügyminisztérium csoportfőnökségek szerint szerveződött – készült szolgálati jegy alapján egyértelmű a konspirált környezettanulmány alkalmazása, ugyanis a BM II/1 Osztály C/2 csoport kért környezettanulmányt a VI. rendű vádlottra, amelyet a BM II/9-d Alosztály készített el. „A II/9. Osztály környezettanulmányok készítése mellett figyellel, egészen pontosan külső figyellel foglalkozott.”²⁹

Operatív nyilvántartás³⁰

Az I. rendű vádlott 1949-ben az ÁVH látókörébe került, de ekkor még csak mint a népi demokrácia és a kommunista párt ellen izgató személy. Az ÁVH szegedi osztályvezetője utasította a kiskőrösi ÁVH-előadót, hogy „nevezettet szervezze be”,

²⁶ ÁBTL 1.3.9 V-85216 1952: I/217.

²⁷ „[M]egfigyelés: az állambiztonság adatgyűjtésének egyik módszere, amikor leplezett módon a politikai rendőrséget érdeklő személy tevékenységét, mozgását, magatartását, kapcsolatait derítették fel”. A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.].

²⁸ „[K]örnyezettanulmány (KT): az állambiztonsági szervek érdeklődési körébe került személy általános emberi magatartására, életkörülményeire, politikai és személyi tulajdonságaira vagy más operatív értékű adatokra vonatkozó megállapításokat tartalmazó összefoglaló jelentés.” A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.].

²⁹ PAPP 2011: 3.

³⁰ „[O]peratív nyilvántartás: adattároló és adatszolgáltató tevékenység az állambiztonsági szempontból jelentősnek tekintett bűncselekményekről, tényekről, körülményekről, személyekről és a hálózatról.” A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.].

és nyilvántartó lapot kellett róla felfektetni. A beszerzés a kiskőrösi ÁVH-előadó szakmai véleményére tekintettel – más személyt alkalmasabbnak tartott hálózati munkára – nem történt meg.

A kihallgatások súlyponti kérdései

Az I. rendű vádlottnak kihallgatásain SS-tevékenységéről és azokról a személyekről kellett nyilatkoznia, akik német katonák voltak, és akkor Magyarországon éltek.

Elmondatták, hogyan került kapcsolatba az UDB-vel, milyen feladatokat kapott, kik voltak a kulákszervezkedés tagjai. Nyilatkozott beszerzéséről, megnevezte UDB-s kapcsolattartóját. Jugoszláv részről beszerzési alapul SS-múltja szolgált, munkájáért vagyonának visszaadását helyezték kilátásba. Elmondatták vele tartótisztje azonosító adatait (név, személyleírás, rendfokozat). Nyilatkoztatták elfogásának, kihallgatásának körülményeiről, továbbá a vele egy időben szintén őrizetben lévő személyekről.

Ezek az adatok a vallomásról készült, jegyzőkönyvi elemeket tartalmazó feljegyzésben (kérdés-válasz forma, minden oldalon aláírva, de készítési helyet, résztvevőket nem tartalmazott az irat, és csak az igazmondásra figyelmeztették, jogait nem ismertették), illetve a vizsgáló által készített (az „elhangzottakat” a vizsgáló megfogalmazásában rögzítő, dátummal és vizsgálói aláírással ellátott) feljegyzésben található meg.

A beszerzésre vonatkozóan legteljesebb feljegyzés 1951. július 11-én készült.³¹ Konkrét beszerzésére vonatkozóan a leírás eléggé regényszerű. Egy cellaellenőrzés során régi iskolatársa, Sárcevecs Dusán UDB-százados volt az ellenőr, akivel azonnal megismerték egymást, de nem szóltak egymáshoz. Szemle után egy órával az ő Sárcevecs irodájába vezette, ahol „[a]zonnal, mint régi ismerősök üdvözlöttük egymást”.

Beszerzési alap: amennyiben hajlandó az UDB-nek dolgozni, akkor minden kérdésében támogatni és vagyonát kárpótolni fogják.

Képzése: „Három alkalommal kaptam Sárcevecs szds-tól 2-2 órás oktatást kémfeladatom mikénti végrehajtására vonatkozóan.”

Feladat: visszajönni Magyarországra, és politikai, katonai és gazdasági adatokat felderíteni, és azt Sárcevecsen keresztül az UDB-nek jelenteni.

„Figyeljem figyelemmel a lakóság hangulatát. Hogy vannak egyes kormányintézkedésekkel megelégedve. A magyar lakóság hogyan fogadta és mi a véleménye az időközben megváltozott jugoszláv politikai helyzettel kapcsolatban. A magyar népnek milyen érzelmei vannak Titó jugoszláviájával kapcsolatban és egy esetleges jugoszláv támadása a lakóság hogyan fogadna.”

³¹ ÁBTL 1.3.9 V-85216 1952: 21-től.

„Szélesítsem ki a kapcsolataim, azoknak férközzek a bizalmukba és tőlük szerezzem be a kért adatokat. Közölte velem, a szds., hogy kapcsolatot csak olyan egyének között létesítsek, akik a demokratikus rendszernek ellenségei. Legalkalmasabbnak tartotta a kulákokat. Felhívta a figyelmet, hogy a jugoszláv követség tagjával kapcsolatot ne létesítsek.”

„Kísérjem figyelemmel a behívásokat, melyik és hány korosztályt hívnak be, úgyszintén, milyen mértékben hívnak be tartalékosokat. Kísérjem figyelemmel a behívottak és azok hozzátartozóinak hangulatát.”

A híryanagok átadása: „Átdobásom után [1949.] szept. 20-án kellett volna visszazöknöni Jugoszláviába és a határőrségen jelentkezni, akik Szabadkára visznek és a jelentésem Sárcevicsszds-nek teszem megszöban.”

A határon történt átdobásról: „1949. július 22-én éjszaka kb. 11 óra tájban dobtak át feladatomb végrehajtására. Sárcevicsszds. egy géppisztolyos katonával teherautóval hozott le negyedmagammal a határra és Csikéiánál (Csikéria) a másik három egyénnel együtt dobott át.”

A kérdésekre adott válaszok valóság tartalmának megítélése nem egyszerű.

Az Ábtl. K 903 jelzetű, *Jugoszláv hírszerző szervek elnevezésű* kutató dosszié, amely egy UDB-tiszt (forrás) ÁVH-nak tett nyilatkozatait tartalmazza, nagyon részletes képet ad az UDB 1940-es évek végétől 1953–1954-ig Magyarország ellen folytatott tevékenységéről. Részletesen leírja az UDB-központok, köztük a szabadkai központ által kialakított gyakorlatot.

A Magyarországgal szemben megfogalmazott hírigények szinte szörol szöora meg egyeznek azokkal az információigényekkel, amelyeket az I. rendű vádlott „elmond” kihallgatójának.

1951-ig Jugoszláviában az ügynököket a következő kategóriákba sorolta az UDB:

- informátor (hírszerző tisztet segíti);
- kalauz (vezető, átvezeti a többi ügynököt a határon);
- felderítő (lásd alább);
- összekötő (összeköttetést tart fenn a hírszerző tiszt és a külföldön élő ügynök között);
- ügynökszervező (a célországban élő ismerősei között szervez további ügynököket);
- kettős ügynök (elfogott és a célországba visszafordított ügynök).³²

Az I. rendű vádlott a felderítő ügynök kategóriába tartozhatott.

A forrás elmondása alapján a felderítő ügynök: „1951-ben az ügynökség nagyobb részét a felderítő ügynökök képezték. Ezek azok az ügynökök, akiknek nincsenek személyes kapcsolataik Magyarországon. Évente főleg nyáron két-három alkalommal dobják át Magyarországra. 10-15 napig tartózkodik Magyarországon.”

³² ÁBTL K 903: 134.

A forrás az ügynök feladatairól úgy nyilatkozott, hogy az ügynök elmegy nagyobb ipari városokba, katonai gyakorlatok helyszínére. Feladata személyes felderítés, a lakossággal való beszélgetés. Megállapítja, hogy 1951-ig, akik Magyarországra voltak átdobva, nagyon gyenge képességgel rendelkeztek.³³

Az ügynökök felkészítéséről olyan információval szolgált, hogy „[a]zok az ügynökök, akik a magyarországi emigránsok soraiból lettek beszerelve, alávetve az előzetes és általános előkészítésnek, mert gyakorlatban nincs is lehetőség, hanem csak a konkrét előkészítés lesz megtartva velük”.³⁴

Az emigránsokkal való bánásmód köztársaságunként változó volt, ami az UDB felépítéséből és irányításából adódott.

A Vajdaságra vonatkozóan, ahonnan az I. rendű vádlott származott, a forrás a következőket nyilatkozta:

„A Vajdaság területén átszökő magyarországi emigránsok a zentai szabadkai vagy zombori központnak adódnak át. Rövid ideig lesznek, általános adatokat vesznek fel, milyen kapcsolatai vannak Magyarországon, Jugoszláviában. Milyen gazdasági, katonai, politikai adatokat ismer. 1-2 napig tart.”

„[...] minden addig a fokig megy, hogy a hírszerző központ megállapíthassa, hogy az emigránssal lehet-e valami kombinációt végrehajtani, illetve, hogy az emigráns visszatérhet-e Magyarországra.”³⁵

„A korábbi években, különösen 1950-ben a szerbiai hírszerző központok, (Szabadka, Zenta, Zombor), olyan álláspontra helyezkedtek, hogy majdnem minden nem gyanús magyar emigránst be akartak szervezni és átdobni feladattal Magyarországra.”

„A beszerezett emigránst rendszerint egy-két nap múlva visszaküldték Magyarországra.”³⁶

A forrás által elmondottakat a másik oldalról az ÁVH Határőrség IV/4 Osztály 1952. január 8-án készült jelentése erősíti meg, amely az 1951. január 1-je és december 10-e között kihallgatott UDB-ügynökök vallomásaiból állította össze a jugoszláv hírszerzés magyarországi ügynöki munkájának gyakorlatát.³⁷

Az értékelt időszakban 66 ügynököt fogtak el, 90%-ban olyanokat, akiknek Magyarország barátai, rokonai voltak. Egyik fő tevékenységük volt a propagandaanyagok terítése Magyarországon. Beszerzésük alaptalan kompromittáló adatok, pénzjutalom, előnyös állásajánlat alapján történt. A jelentés részletesen ismerteti a határon történő átdobás és visszatérés eljárásrendjét is.

Az I. rendű vádlott vallomása, az UDB-nél állományban volt forrás elmondása, továbbá az ÁVH Határőrség IV/4 Osztály jelentése azonos tartalmú. A „kihallgatási jegyzőkönyvekből” arra következtethetünk, hogy a vizsgálat során a vád-

³³ ÁBTL K 903: 137.

³⁴ ÁBTL K 903: 154.

³⁵ ÁBTL K 903: 214.

³⁶ ÁBTL K 903: 237.

³⁷ ÁBTL 4.1 A-2127/24: 17-24.

lottak által elmondottakként olyanokat is rögzítettek a gyanú igazolására, amik nem a vádlottól származtak, hanem csak kiegészítették azt, a bűnösség igazolása érdekében.

Az ügy angol vonala kisebb hangsúlyt kapott a vizsgálati anyagban.

Az angol követséggel kapcsolatban álló VI. rendű vádlottat a követségi munkatárssal való megismerkedés részleteire, a kapott bulletinterjesztési feladatokra nyilatkoztatták, kikérdezték a követség belső elrendezésére vonatkozóan. Beszerzték az angol követség személyzeti főnökének és tolmácsának fényképét, akikkel a VI. rendű vádlott kapcsolatba került. A VI. rendű vádlott Jugoszláviába való sikertelen szökési kísérlete utáni kihallgatásáról az ÁVH Határország IV. ker. Feldehárító Alosztály (Pécs) Megyei Osztály vezetőjének címzett iratból értesülünk részletesen.³⁸ Szinte ugyanezeket az információkat tartalmazza strukturáltan a vizsgálatot folytató Kecskeméti Osztály feljegyzése.³⁹

A kérdések hangsúlya a kulákszervezkedés irányába tolódott el, arra utaló dokumentum, hogy az ÁVH más szervezeti egységei az ügy megállapításai alapján további műveleti tevékenységet kezdeményeztek volna, az ÁBTLINFO adatbázisában nem található. Az angol követségi alkalmazottak és az UDB-tiszt személyére vonatkozóan szintén nem található adat.

Összegzés

Szem előtt tartva, hogy a politikai rendőrségnek „kémeik özönlő áradatával” kellett számolnia, és ott volt még a reakció legtermékenyebb hazai táptalajának tartott, érintetlen „falusi burzsoázia”, a kulákság,⁴⁰ nehéz vizsgálni, hogy az áttekinthető ügyben mely részletek vehetők teljes mértékben valóságosnak, és hol kezdődött a koncepció.

Amennyiben feltételezzük, hogy 1951-ben a 321 kém lebuktatása⁴¹ nagy munkaterhet jelentett a szervezetnek, akkor a szervezeti egységek közötti megkeresésekben szereplő információkérések, adatátadások tényeken alapulhattak, hiszen a koncepciók alátámasztására nem szervezeten belül volt szükség.

Ilyen szempontból vizsgálva az eljárást valószínűleg az I. rendű vádlott SS-múltja, szabadkai származása és Magyarországra szökése. Valószínűleg továbbá a VI. rendű vádlott kapcsolata az angol követséggel, illetve illegális határátlépési kísérlete.

Ugyanakkor a fogdaügynöki (hálózati) jelentések teljes nyíltsággal utalnak a kényszervallatásokra, a vizsgáló ÁVH-s tisztek által megfogalmazottak jegyzőkönyvi rögzítésére.

³⁸ ÁBTL 1.3.9 V-85216 1952: III/67.

³⁹ ÁBTL 1.3.9 V-85216 1952: III/84.

⁴⁰ MÜLLER 2012: 45.

⁴¹ MÜLLER 2012: 45.

Ha a kémügy felderítésének, vizsgálatának arányát nézzük a teljes iratanyagban, arra jutunk, hogy ez nem képviselt kiemelkedő súlyt, illetve nincs adat arra, hogy a jugoszláv és az angol vonal felderítésére törekedett volna a vizsgálatot folytató ÁVH Kecskeméti Osztály vagy a többi érintett szakterület.

A kihallgatások alkalmával nem hangzott el kérdés arra vonatkozóan, hogy az I. rendű vádlott a kulákság hangulatával kapcsolatos információkon kívül milyen katonai titkot vagy a magyar állam egyéb fontos érdekeit, így különösen nemzetközi vagy gazdasági helyzetét érintő más titkot kémlelt ki vagy szerzett meg jogosulatlanul.

Szembeszökő továbbá a vizsgálati anyagban rögzítettek és a jugoszláv forrás, valamint az ÁVH Határőrség IV/4 Osztály jelentése alapján, hogy mind a magyar, mind a jugoszláv oldal nagyon mély információkkal rendelkezett szomszédja határon átnyúló műveleti tevékenységéről.

Ez felveti azt a kérdést – amelyre sajnos ma már kétséget kizáró választ nem kapunk –, hogy az I. rendű vádlottól veréssel, sanyargatással, ígéretessel kikényszerített vallomásokból melyek lehettek azok a részek, amelyek valóban új információt hordoztak, és melyek voltak azok a részek, amelyeket az ÁVH-s kihallgatók más forrásokból ismertek, és beemeltek ebbe az eljárásba a vád minél hitelesebb alátámasztására.

Így több mint 70 év távlatából szerencsétlen véletlennek tekinthetjük, hogy a kollektivizálás ellen zúgolódó birtokos parasztság közé tévedt egy szélhámos, aki kihasználva az elégedetlenkedést igyekezett kémtörténetével magára irányítani a figyelmet, így biztosítva munka nélkül a megélhetését.

Az ÁVH pedig pontosan addig folytatta a vizsgálatot, ameddig a beismeréseket ki tudta csikarni. A bizonyítékok szerepe minimális, valódiságuk kérdése a vallomásokhoz képest másodlagos volt.

Mindezek alapján talán nem túlzás az az állítás, hogy az ÁVH az akkor még támadólagos elhárításnak nevezett hírszerző tevékenységet, az elhárító tevékenységet és a vizsgálati tevékenységet is alárendelte a kollektivizálás és a kulákság megsemmisítése céljának. Fontosabb volt számára a vádlottak bűnösségének koncepció eljárásban való kimondása, mint az idegen hatalmakkal kapcsolatban álló I. rendű és VI. rendű vádlott saját oldalára állítása és Jugoszlávia, illetve Anglia ellen fordítása.

Felhasznált irodalom

BODA József et al. (2014): *Szaktörténeti szemelvények*. Budapest: Nemzetbiztonsági Szakszolgálat.

GYARMATI György (2010): *Demokráciából a diktatúrába 1945–1956*. Budapest: Kossuth.

MÜLLER Rolf (2012): *Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban*. Budapest: Jaffa.

ROMSICS Ignác (2010): *Magyarország története a XX. században*. Budapest: Osiris.

Levéltári források

ÁBTL 1.3.9 V-85216

ÁBTL 3.1.9. V-145335

ÁBTL 4.1 A-2127/24. A jugoszláv titkosszolgálat Magyarország elleni tevékenysége

ÁBTL K 903. Jugoszláv hírszerző szervek

BFL.XXV.4. f. 1258/1951

BFL.XXV.4. f. 1258/1951. Budapesti Megyei Bíróság B.III.001258/1951/2; Legfelsőbb Bíróság B.IV.004/1952/14

MNL 276. f. 54. cs. 131. ó. e. 1951. február 14.

MNL-BKML-XXXV.44. (1950–1956). Az MDP Kecskeméti Járási Bizottságának iratai 1950–1956 139. dob. 32.33.38. tétel

Internetes források

4353/1949. (XII. 28.) MT rendelet az Államvédelmi Hatóság szervezése tárgyában. Online: https://jogkodex.hu/jsz/1949_4353_mt_rendelet_9744779

A fontosabb állambiztonsági szakkifejezések jegyzéke [é. n.]. *Ügynöksorsók*. Online: <https://ugynokorsok.hu/segedletek/a-fontosabb-allambiztonsegi-szakkifejezesek-jegyzeke>

ÁVH 043. parancs (1950. december 23.). Online: www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/070_1950_%C3%81VH_T_biz.pdf

ÁVH 21. parancs (1951. április 2). Online: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/021_1951_%C3%81VH_T_biz.pdf

ÁVH 24. parancs (1951. április 5). Online: www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/023_1951_%C3%81VH_T_biz.pdf

ÁVH 50. parancs (1951. július 6). Online: www.abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/049_1951_%C3%81VH_T_biz.pdf

CSERÉNYI-ZSITNYÁNYI Ildikó (2009): Az Államvédelmi Hatóság szervezeti változásai (1950–1953). *Betekintő*, (2). Online: https://epa.oszk.hu/01200/01268/00010/cserenyi-zsitnyanyi_ildiko.htm

DOBÁK Imre szerk. (2014): *A nemzetbiztonság általános elmélete*. Budapest: Nemzeti Köszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet. Online: <http://hdl.handle.net/20.500.12944/8567>

JAKUS János (2009): Az államhatár biztosításának problémái az ötvenes évek elején. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 17(20), 44–53. Online: http://real-j.mtak.hu/16390/1/RTF_17_2009_20.pdf

Jegyzőkönyv a Titkárság 1951. február 14.-én d.u. 5 órakor tartott üléséről (2005). In *A Magyar Országos Levéltárban őrzött MDP jegyzőkönyvek elektronikus archiválása*. Budapest: Magyar Országos Levéltár, 47–103. Online: https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/pdfview2?file=static/documents/mszmp_mdp/HU_MNL_OL_M-KS_276_54_131.pdf#search=&page=1

Magyar etimológiai szótár. Online: <https://arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-etimologiai-szotar-F14D3/>

PAPP István (2011): A Politikai Nyomozó Főosztály Környezettanulmányozó és Figyelő Osztályának szervezettörténete, 1956–1962. *Betekintő*, (4). Online: www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2011_4_papp.pdf

ABSTRACT

The Appearance of the ÁVH's Counter-Espionage Activities in the Investigation Material of a Conceptual Criminal Procedure

Attila SÜMEGH

The State Protection Authority (ÁVH in Hungarian), established on 1 January 1950, independent of the Ministry of the Interior and operating under the direct direction of the Hungarian Working People's Party (MDP), regularly used the human intelligence procedures that were available to the intelligence and counterintelligence organisation in Hungary in the early 1950s.

The aim of the case study is to present the cooperation between the departments of the State Protection Authority (ÁVH) established with effect from 1 January 1950, independent of the Ministry of the Interior and directly subordinate to the Council of Ministers, the method of sharing knowledge and its use from an information point of view, as well as to show how the detection and investigation of the supposed espionage activity served the liquidation of the kulaks which opposed to the domestic political objective of collectivisation.

The case study was prepared by comparing and processing court documents preserved in Budapest Archives of the Capital, investigative and intelligence history documents concerning Yugoslavia preserved in the Historical Archives of the State Security Services, as well as district party documents preserved in the Bács-Kiskun County Archives of the Hungarian National Archives present the activities of a county department of the State Protection Authority through a conceptual criminal case conducted in 1951 about the political police of the dictatorship.

The political police suspected a former SS officer of espionage for Yugoslavia, but by exposing espionage activities, it was able to perform a much more important political task, to deal with the landlord peasantry of two villages labeled kulaks.

It is clear from the proceedings that, despite the fact that Yugoslavia was seen as an enemy at the time, the case was nevertheless used for an internal political showdown.

Based on the documents of the investigation material and the archive documents of the intelligence and counterintelligence activities against Yugoslavia, it can be concluded that both the Hungarian and Yugoslav political police (UDB) had considerable knowledge about the secret service methods used by the other party.

Keywords: *ÁVH, spy, UDB, kulak, conceptual criminal procedure*